

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaje) a Jana Wintra o ústavní stížnosti **Mgr. M. T.**, zastoupeného Mgr. Jiřím Neshybou, advokátem, sídlem Křížová 111/2, Jihlava, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 21. září 2022 č. j. 16 Co 142/2022-169, za účasti **Krajského soudu v Brně**, jako účastníka řízení, a **Z. K.**, zastoupené JUDr. Margit Beranovou, advokátkou, sídlem Rooseveltova 564/8, Brno, a nezletilé **K. T.**, zastoupené Městským úřadem města T., jako vedlejších účastnic řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel (dále též „otec“) se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), domáhá zrušení výše uvedeného soudního rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Třebíči (dále jen „okresní soud“) vedeného pod sp. zn. 10 P 202/2019 se podává, že stěžovatel je otcem nezletilé vedlejší účastnice (dále jen „nezletilá“), které v březnu 2023 bylo 14 let. Manželství stěžovatele a matky nezletilé bylo rozsudkem okresního

soudu ze dne 3. 6. 2020 č. j. 7 C 84/2020-17 rozvedeno a nezletilá byla na základě rodičovské dohody schválené rozsudkem okresního soudu ze dne 29. 1. 2020 č. j. 10 P 202/2019-46 svěřena do péče matky a otci byla stanovena povinnost platit k rukám matky na nezletilou výživné. Otec po odchodu ze společné domácnosti odešel za prací do J., kde pracoval jako tlumočnick. Styk otce s nezletilou upraven nebyl, avšak probíhal pravidelně o víkendech jednou za 14 dní podle domluvy s její matkou tak, aby jím nebyl narušován program nezletilé. S nezletilou se otec stýkal pravidelně, projevoval o ni zájem, trávil s ní čas, plánoval s ní výlety a dovolené, pravidelně platil na nezletilou měsíční výživné a hradil i další náklady. Matka dne 1. 9. 2021 zemřela.

3. Bezprostředně po úmrtí matky nezletilé se do domu, kde nezletilá žila s matkou, nastěhovala první vedlejší účastnice, tj. mateřská babička (dále též „babička“), spolu s jejím bývalým manželem, dědečkem nezletilé a se sestrou zesnulé matky, která tehdy žila v I. r., a ti převzali faktickou péči o nezletilou, přičemž podle tvrzení stěžovatele ho z ní vyloučili a následně mu odepřeli možnost se za dcerou nastěhovat. Otec chtěl převzít nezletilou do své péče a řádně o ni pečovat, projevil ochotu přizpůsobit se jejím potřebám, přestěhovat se za ní do T., upravit si pracovní dobu apod., avšak na veškeré jeho žádosti o umožnění převzetí faktické péče o nezletilou reagovala podle jeho tvrzení zejména babička nekompromisně a jakoukoli diskusi s ním odmítala. Otec nechtěl v zájmu dcery nastalou situaci řešit jakýmkoli prostředky, které by byly vůči ní, v již tak velmi emočně vypjaté situaci, necitlivé a jeho vyloučení z péče o nezletilou se snažil řešit za součinnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“).

4. Babička podala návrh na vydání předběžného opatření, kterým by jí byla nezletilá zatím svěřena do péče. Tento návrh okresní soud usnesením dne 25. 10. 2021 č. j. 10 P 202/2019-61 zamítl.

5. Navzdory proběhnuvší případové konferenci uspořádané OSPODem a následným setkáním u mediátorky nedošlo k dosažení shody ohledně péče o nezletilou a babička podala u okresního soudu návrh na svření nezletilé do její péče a určení povinnosti otci přispívat na výživu. Návrh okresní soud rozsudkem ze dne 31. 3. 2022 č. j. 10 P 202/2019-131 zamítl (I. výrok) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (II. výrok). V odůvodnění okresní soud konstatoval, že na výchově nezletilé se prakticky od narození, a dále pak vyšší měrou po rozvodu manželství rodičů v roce 2020, podíleli i prarodiče nezletilé ze strany matky, zejména babička. Na ni je nezletilá zvyklá a po smrti matky v ní našla psychickou oporu a má s ní navázány odpovídající vztahy a citové pouto. Současně je také pravdou, že i otec, přestože se rodiče rozvedli, se nadále o nezletilou zajímal, aktivně se podílel na její výchově i výživě, věnoval se nezletilé mimo její školní aktivity i ve volném čase, který jí odpovídajícím způsobem vyplňoval. Okresní soud uvedl, že si je plně vědom názoru nezletilé, která měla v době rozhodování 13 let a přála si být v péči babičky, nicméně více než přání nezletilé je úkolem soudu hájit její zájem, který představuje zachování, prohlubování a utužování vztahu mezi ní a otcem, jenž je po smrti matky jejím jediným zákonným zástupcem a má zájem péči o nezletilou plně převzít. Otec navíc vždy avizoval, že nehodlá bránit kontaktu babičky s nezletilou, a naopak i nadále vítá jakoukoliv případnou pomoc babičky nezletilé, na rozdíl od babičky, která po celou dobu setrvává na požadavku její výhradní péče o nezletilou za jí stanovených podmínek, kdy tímto svým postojem narušuje citové vazby mezi otcem a dcerou.

6. Stěžovatel následně podal návrh na vydání předběžného opatření, jímž se domáhal, aby babička byla povinna předat nezletilou stěžovateli do jeho faktické péče. Tomuto návrhu okresní soud vyhověl usnesením ze dne 3. 2. 2022 č. j. 10 P 202/2019-99. Po vydání tohoto předběžného opatření se otec nastěhoval do domu za dcerou, aby převzal faktickou péči o ni, avšak nezletilá se s babičkou přestěhovala do domu babičky. Nezletilá navzdory vydanému vykonatelnému předběžnému opatření nebyla do stěžovatelovy faktické péče babičkou předána.

7. Proti rozsudku okresního soudu (sub 5.) podala babička odvolání, které Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) shledal důvodným a napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu tak, že nezletilá se svěruje do péče babičky, která je povinna a oprávněna o nezletilou osobně pečovat, zastupovat a spravovat její jmění v běžných záležitostech, je oprávněna žádat za nezletilou o poskytnutí sociálních dávek a v těchto řízeních ji zastupovat, přijímat sirotčí důchod, dále výživné pro ni poskytované otcem, a s těmito částkami hospodařit, případně nezletilou při vymáhání výživného zastupovat (I. výrok), otcí uložil povinnost přispívat na výživu nezletilé s účinností od 1. 9. 2021 do budoucna částkou 10 000 Kč měsíčně a povinnost uhradit dlužné výživné (II. výrok), konstatoval, že takto se mění rozsudek okresního soudu ze dne 29. 1. 2020 č. j. 10 P 202/2019-46, kterým byla schválena dohoda rodičů o úpravě výkonu rodičovské odpovědnosti pro dobu před a po rozvodu manželství rodičů (III. výrok), a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (IV. výrok).

8. Krajský soud, po rekapitulaci relevantní právní úpravy (s opakovaně vadným označením § 956 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v bodech 11. a 12. odůvodnění), shrnul skutková zjištění doplněná o aktuální stav (např. výchovnou zprávou kolizního opatrovníka, sdělením Psychocentra – manželské a rodinné poradny Kraje Vysočina, záznamem pohovoru kolizního opatrovníka s nezletilou, znaleckým posudkem a pohovorem soudu s nezletilou) a uzavřel, byť s vědomím skutečnosti, že svěření by mělo být chápáno jako dočasný a krátkodobý institut, odpovídající individuálním potřebám nezletilého dítěte a jeho biologické rodiny, jakož i zákonného znění v § 953 odst. 1 občanského zákoníku, že v nejlepším zájmu nezletilé je, aby i nadále po smrti matky zůstala v existujícím, známém a bezpečném prostředí u své babičky. Dále konstatoval, že otcí fakticky nebrání žádné subjektivní ani objektivní důvody v tom, aby o nezletilou po smrti její matky do budoucna pečoval, avšak nezletilá po celou dobu trvání tohoto řízení uváděla a nadále uvádí, že jejím přáním je setrvat v péči babičky. V souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu dospěl krajský soud k závěru, že názor nezletilého dítěte staršího dvanácti let věku je jedním z podstatných hledisek při rozhodování v opatrovnických věcech, který je třeba nejen vnímat, ale i relevantně zohlednit. V závěru odůvodnění shrnul, že návrh babičky na svěření nezletilé do její péče je důvodný a v nejlepším zájmu nezletilé. Připomenul, že otec zásadně zůstává nositelem a vykonavatelem rodičovské odpovědnosti, dodal, že vymezil povinnosti a práva pečující osoby tak, aby jejich výkonem mohla co nejlépe prakticky zajistit péči a zájem dítěte, a vyjádřil předpoklad, že otec prokáže svou osobní velkorysost, rodičovskou vyzrálou, respekt a toleranci k potřebám a zájmům své dcery a nebude třeba případný souhlas zákonného zástupce nahrazovat soudním rozhodnutím.

II.

Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel po podrobném popisu skutkového stavu namítá, že napadený rozsudek „*odporuje významu právní úpravy upravující svěřeni dítěte do péče jiné osoby*“, čímž se krajský soud dopustil excesu, který rozhodně nemohl být pro otce předvídatelný. Krajský soud přijal napadený rozsudek bez podrobného zkoumání skutečné situace v rodině, bez odborného náhledu, pouze se soustředil na přání nezletilé ovlivněné babičkou a celou její rodinou, které nekriticky převzal za nejpodstatnější kritérium pro rozhodnutí ve věci, přitom OSPOD konstantně upozorňoval na ovlivňování postoje nezletilé babičkou. Podle stěžovatele se krajský soud nezabýval dalšími kritérii, která je třeba při rozhodování o péči o nezletilé děti mít vždy na zřeteli a zkoumat jejich naplnění, případně provést test proporcionality, zda skutečně může přání nezletilého dítěte (které má být vyslechnuto a k jehož názoru má být přihlédnuto) převážit nad ústavně chráněným a zaručeným právem nejen rodiče na péči o dítě a na jeho výchovu, ale i nad právem dítěte na péči a výchovu jeho biologickým rodičem. Dále stěžovatel připomíná, že podstatným znakem institutu svěřeni dítěte do péče jiné osoby je dočasnost a krátkodobost, přičemž případ nezletilé podstatě tohoto institutu neodpovídá, tudíž v žádném případě nebyly dány podmínky pro rozhodnutí o svěřeni nezletilé do péče jiné osoby. Rozhodnutí není ani v jejím nejlepším zájmu.

10. Podle stěžovatele se z judikatury Ústavního soudu podává, že rodinný život a vztahy mezi biologickými rodiči a dětmi jsou hodnoty, kterým má stát poskytovat zvláštní ochranu, neboť jsou základem zdravého vývoje dětí, tedy určují jejich budoucnost a jsou predikcí budoucnosti celé společnosti. Zároveň se předpokládá, že je to právě biologický rodič, který nejlépe dokáže odhadnout nejlepší zájem dítěte, jeho potřeby a ty je právě biologický rodič také jako osoba nejkompetentnější schopen uspokojit. Zároveň vůči dítěti působí svou přirozenou autoritou, která je pro vývoj každého dítěte rovněž nenahraditelná. Rodič totiž má nejen právo o dítě pečovat, ale rovněž má vůči němu povinnosti, které uplatňuje a plní v rámci své rodičovské odpovědnosti. Součástí toho je hájení zájmů dítěte, snaha z dítěte vychovat do budoucna osobnost, která bude schopna soběstačnosti a průbojnosti ve společnosti, což jsou základní předpoklady pro budoucí uplatnění dítěte. Při takové výchově rodič působí na dítě svojí autoritou a dává také dítěti příklad svým způsobem života, který je produktivní, dítě u rodiče vidí, že rodič pracuje, pro dítě si udělá volný čas, zvládá se o ně starat, má starosti spojené s běžným životem. Na druhé straně prarodiče dítěte častěji ve vztahu ke svým vnoučatům bývají benevolentnější, vnoučata v jejich péči mohou mít zkreslený náhled na realitu a vnoučatům také poskytují nadstandardní „služby“ v podobě neustálé, někdy možná až obtěžující péče (vyvařování, neustálý dohled, přecitlivělost v nemoci). Taková péče prarodičů ale ke zdravému vývoji dítěte přispět sama o sobě nemůže. Role prarodičů v životě dětí je samozřejmě důležitá a rovněž nezastupitelná, nikoliv však v rozsahu kompletní péče o dítě, která je na úkor takových, pro dítě a jeho budoucí vývoj až nezdravých, vztahů rodiči vlastně upírána a odnímána.

11. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel shrnuje, že bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo rodiče na péči o jeho dítě a na jeho výchovu, které může být omezeno jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Krajský soud svým postupem porušil rovněž čl. 3 Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), když pouhým nekritickým převzetím přání nezletilé neměl na paměti přední kritérium při rozhodování o její péči, a to její nejlepší zájem, který není tvořen jen přáním nezletilé. Nejlepším zájmem dítěte je fungující

a harmonický vztah s jeho biologickými rodiči, nebo rodičem, o to více právě v situaci, kdy o druhého rodiče dítě přišlo.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem a jeho průběh

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byl vydán rozsudek napadený ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

13. Ústavní soud usnesením ze dne 15. 11. 2022 č. j. IV. ÚS 2884/22-22 jmenoval opatrovníkem nezletilé pro řízení o ústavní stížnosti Městský úřad města T.

14. Po zániku funkce soudce Jana Filipa byla věc v souladu s rozhodnutím předsedy Ústavního soudu o změně rozvrhu práce č. Org. 40/23 přidělena soudci Janu Wintrovi, jako novému soudci zpravodaji.

15. Návrh soudce zpravodaje Jana Wintra při jeho projednání dne 7. 8. 2023 senát nepřijal. Proto byl rozhodnutím předsedy senátu ze dne 8. 8. 2023 určen podle § 55 zákona o Ústavním soudu Josef Fiala jako nový soudce zpravodaj k vypracování návrhu rozhodnutí ve věci.

IV.

Vyjádření účastníka řízení, vedlejších účastnic řízení a replika stěžovatele

16. Původní soudce zpravodaj Jan Filip podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejším účastnicím řízení. Spolu se žádostí o spis požádal o vyjádření i okresní soud.

17. Krajský soud vyslovil názor, že jde o nestandardní opatrovníckou věc, a takto by k ní mělo být přistupováno. Zdůraznil, že z provedeného dokazování bylo zjištěno, že babička o nezletilou z důvodů pracovního vytížení obou rodičů aktivně pečovala od jejího narození, i posléze, dále po rozvodu jejich manželství. Nezletilá po celou dobu řízení uváděla, že jejím přáním je setrvat v péči babičky. Při rozhodování dbal „participačního práva“ nezletilé a s přihlédnutím k jí vyřčenému přání zůstat v péči babičky zaujal názor, že je svěřením nezletilé do péče babičky v jejím nejlepším zájmu. Krajský soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

18. Okresní soud rekapituloval důvody, pro které zamítl návrh babičky na svěřením nezletilé do její péče, a uzavřel, že se neztotožňuje s názorem krajského soudu. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti neformuloval.

19. Kolizní opatrovník ve vyjádření konstatoval, že od rozhodnutí krajského soudu se babička ani otec na něj neobraceli. Dne 5. 12. 2022 bylo na OSPOD jednáno s otcem,

který uvedl, že situace v rodině se zklidnila, nezletilá s ním trávila více času a nabyl dojmu, že jejich kontakt probíhá nenuceně, bez jakýchkoliv problémů až do doby než bylo babičce doručeno usnesení Ústavního soudu (*sc.* usnesení o ustanovení kolizního opatrovníka). Poté došlo k incidentu mezi ním a mateřskými prarodiči nezletilé. Následně kolizní opatrovník popsal průběh sociálního šetření v domácnosti babičky dne 7. 12. 2022 a sdělil, že zůstává ve svém postoji neměnný. Tak jak bylo v opatrovnických zprávách během soudního řízení sdělováno, otec má plnou rodičovskou odpovědnost, ve které není nikterak omezen. Své povinnosti vůči nezletilé si řádně plnil a plní. Napadeným rozhodnutím došlo podle kolizního opatrovníka k vážnému porušení práva otce i nezletilé na rodinný život, což je jedním z nejvýznamnějších práv každého jedince a zásah do tohoto ústavně zaručeného práva představuje velký zásah do zdravého budoucího vývoje nezletilé. Kolizní opatrovník informoval, že babička dále podala stížnost na jeho postup při výkonu sociálně-právní ochrany dětí a kolizního opatrovnictví k Veřejnému ochránci práv a jeho zprávu přiložil k vyjádření. Z ní se podává, že Veřejný ochránce práv provedl šetření a dospěl k závěru, že OSPOD při výkonu sociálně-právní ochrany nezletilé ani při výkonu kolizního opatrovnictví nepochybil.

20. Babička ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že má za to, že napadeným rozhodnutím bylo napraveno pochybení okresního soudu, jehož rozhodnutím došlo k zásahu do soukromého a rodinného života dítěte podle čl. 10 odst. 2 Listiny a byl porušen princip nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy. Namítla, že popis skutkového stavu stěžovatelem v ústavní stížnosti neodpovídá skutečnosti, protože o nezletilou pečovala od útlého věku, po rozvodu rodičů i po smrti její matky. Dále odkázala na znalecký posudek, jehož zpracování nechala zadat pro posouzení psychického stavu nezletilé a autentičnosti jejího přání, v němž soudní znalkyně jednoznačně uvedla, že je v zájmu nezletilé, aby byla ponechána v péči babičky. Přání nezletilé shledala znalkyně jako autentické a též konstatovala, že názory nezletilé jsou velmi vyspělé a odpovídají spíše zralosti dospělého člověka. Nebude-li nezletilá v její péči, trauma ze smrti matky se prohloubí a následky ponese i v dospělosti. Babička uvádí, že se nezletilá svým věkem blíží k hranici částečné zletilosti, což je specifická okolnost, kdy soud má přání a názor mladého člověka vzít v potaz za rozhodující, nevylučují-li to žádné zvláštní či specifické okolnosti; měla by být respektována autonomie jejího rozhodování o vlastním osudu. Babička navrhla, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost, ev. ji zamítl jako nedůvodnou.

21. Ústavní soud zaslal vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Ten v ní nadále trvá na tom, co bylo uvedeno v ústavní stížnosti, a to i s ohledem na chování babičky a jejího bývalého manžela po rozhodnutí krajského soudu a nyní poté, co se dozvěděli o podané ústavní stížnosti. Stěžovatel uvádí, že i ze zprávy kolizního opatrovníka je patrné, že rodinná situace není ideální, nijak se neuklidňuje a otec opět cítí, že pod vlivem babičky se od něj nezletilá vzdaluje, že opět oslabuje jejich pěkný a bezprostřední vztah, který měli přes celé prázdniny a na počátku školního roku v září 2022. Podle otce je i zdánlivě neutrální a obecné vyjádření babičky, že rozhodnutí krajského soudu bylo nápravou pochybení okresního soudu, jen další ukázkou jejího negativního postoje vůči němu a jeho vztahu s nezletilou a také její nadřazenosti. Okresní soud své rozhodnutí srozumitelně a jasně odůvodnil, především ctil existenci zákonných podmínek pro svěření dítěte do péče jiné osoby. Rozhodnutí krajského soudu představovalo ve věci exces, který ani nebyl řádně zdůvodněn, a toto rozhodnutí dodalo babičce sebevědomí a podpořilo její názor, že je její postoj vůči otci správný, rozhodně ji toto rozhodnutí nijak nemotivovalo k tomu, aby se snažila nezletilou ve vztahu k jejímu

otci podporovat. Pravdou je, že se babička o nezletilou v případě potřeby postarala, vždy však tak, jak babička pečuje o své vnouče. Rodiče vykonávali péči komplexní, kterou dítě potřebuje. Babička bohužel ztotožňuje péči o dítě s tím, jak pečuje o své vnouče a nyní se snaží situaci účelově postavit tak, jako by nezletilou vychovávala místo rodičů právě ona, což nemůže být dál od pravdy. Osobní péče o dítě ve smyslu péče rodičovské a rodičovské odpovědnosti je však mnohem komplexnější a zahrnuje mnohem více aspektů než jen poskytnutí domácího servisu. Z uvedených důvodů setrval na svém návrhu.

22. Po zániku funkce soudce Jana Filipa vyžádal nový soudce zpravodaj Jan Wintr od kolizního opatrovníka aktualizované vyjádření.

23. Ve vyjádření ze dne 26. 7. 2023 kolizní opatrovník informoval, že od podání poslední zprávy pro Ústavní soud bylo „s rodinou jednáno v květnu roku 2023 v rámci návrhu otce na schválení právního úkonu“. Z dohody otce a babičky kolizní opatrovník dovodil, že komunikace mezi nimi již probíhá na dobré úrovni. Poté otec telefonicky kontaktoval kolizního opatrovníka a potvrdil, že nyní s babičkou vychází dobře a ohledně nezletilé vše zabezpečuje, babičce pomáhá a s nezletilou se vídá pravidelně. Otec potvrdil, že se vztahy mezi nimi uklidnily, ale nemění se nic na tom, že nevidí důvod, proč by nezletilou neměl mít v péči, a kvitoval prodlevu rozhodnutí Ústavního soudu, protože v tomto mezidobí došlo právě k narovnání vztahů. V další části kolizní opatrovník informoval o šetření v domě babičky dne 29. 6. 2023. V jeho průběhu nezletilá uvedla, že je ráda, že se situace mezi otcem a babičkou zklidnila, vše podle ní nyní funguje, jak má. O podání ústavní stížnosti otce ví, kdyby případně přešla do péče otce, by jí asi nevadilo a situaci by přijala. Kolizní opatrovník uzavřel, že otec si i nadále řádně plní svoji rodičovskou odpovědnost, aktivně participuje na výchově nezletilé a prostřednictvím svého opravdového zájmu ještě více prohlubuje své vztahy s nezletilou. Babička s otcem nezletilé komunikuje, umožňuje jejich styk a tím přispívá k narovnání vztahů v rodině, které jsou pro zdravý psychický vývoj nezletilé velmi důležité.

24. Aktualizované vyjádření kolizního opatrovníka zaslal soudce zpravodaj účastníkům a vedlejší účastníci na vědomí. Samostatnými podáními na ně reagovaly vedlejší účastnice a nezletilá, přičemž v nich setrvaly na svých stanoviscích.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

26. Proces výkladu a použití podústavního práva bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – nepřijatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi podáván, resp. který odpovídá všeobecně přijímanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. např. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

27. Ústavní soud zastává zdrženlivý postoj k přezkumu rozhodování ve věcech péče o dítě. Posuzování těchto otázek je především v kognici obecných soudů, které ve vedeném řízení mají odpovídající podmínky pro dokazování a pro následné rozhodnutí věci. V řízení o ústavních stížnostech směřujících proti rozhodnutím obecných soudů o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem nenáleží Ústavnímu soudu, aby hodnotil důkazy provedené obecnými soudy v příslušných řízeních, a na základě tohoto „vlastního“ hodnocení důkazů předjímat rozhodnutí o tom, komu má být dítě svěřeno do péče, jakým způsobem (co do rozsahu i konkrétního vymezení časového harmonogramu) má být rozhodnuto o styku s nezletilým atp. Do jejich rozhodování Ústavní soud zasahuje toliko při extrémním vykročení z pravidel řádně vedeného soudního řízení. Takové vady v posuzované věci Ústavní soud neshledal.

28. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatel jej staví právě do postavení další instance v systému obecného soudnictví, neboť jeho námítky mají povahu nesouhlasu s důvody, na nichž krajský soud založil své rozhodnutí, a že tak ústavní stížnost považuje za další procesní prostředek, jehož prostřednictvím se domáhá změny konkrétního rozhodnutí ve svůj prospěch. Ze spisu okresního soudu Ústavní soud zjistil, že po podání odvolání proti rozsudku okresního soudu probíhalo zjišťování poměrů nezletilé orgánem péče o dítě, byla provedena případová konference, byly vyžádány další podklady a proveden účastnický výslech nezletilé (srov. body 19. až 26. odůvodnění napadeného rozsudku). Krajský soud, s odvoláním na ustálenou judikaturu Ústavního soudu dospěl k závěru, že názor nezletilého dítěte staršího 12 let věku je jedním z podstatných hledisek při rozhodování v opatrovnických věcech, který je třeba nejen vnímat, ale i relevantně zohlednit, a připomenul, že podle Ústavního soudu nelze na dítě pohlížet jen jako na pouhý objekt, o němž rozhodují jiní, ani ho nelze stavět do role pasivního pozorovatele událostí, nýbrž je třeba ho stavět do pozice aktivního subjektu, který má v probíhajícím řízení možnost plně vyjádřit svůj názor [viz např. nález ze dne 28. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535)]. Krajský soud na základě těchto východisek a skutkových zjištění uzavřel, že je zjevné, že návrh babičky na svěřeni nezletilé do její péče je důvodný a v nejlepším zájmu nezletilé (bod 36. odůvodnění napadeného rozsudku).

29. Podle Ústavního soudu odůvodnil krajský soud zohledněním nejlepšího zájmu nezletilé výjimečnou odchylku od pravidla zakotveného v § 953 občanského zákoníku a nedošlo k takovému zásahu do základních práv stěžovatele chráněných čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 Úmluvy, který by odůvodňoval kasaci napadeného rozsudku [též s přihlédnutím k současnému stavu vztahů mezi účastníky (viz aktualizované vyjádření kolizního opatrovníka)]. Krajský soud své rozhodnutí řádně a přehledně odůvodnil a na jeho závěrech (sub 8.) neshledal Ústavní soud žádné extrémní

vybočení z výkladových pravidel s ústavním významem. Závěry krajského soudu jsou jasné, rozumné a logické [srov. k tomuto požadavku náleze ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723)].

30. Ústavní soud zastává názor, že pokračování soudního řízení (po případném zrušení napadeného rozsudku) by negativně působilo především na nezletilou, a proto vyzývá otce i babičku, aby se – třeba i za pomoci odborníků – snažili nastalou situaci řešit i nadále vzájemnou dohodou. Žádný soud nemůže jejich vztahy upravit ideálním způsobem, ani napravit vztahy již narušené, a je především jejich záležitostí, aby upřednostnili zájmy nezletilé před osobními antipatiemi, netraumatizovali ji svými osobními konfliktními postoji a vytvořili jí nestresující prostředí umožňující její zdravý vztah k oběma z nich, když nelze vyloučit, že nezletilá přijme stěžovatelovu péči, aniž by byla nutná úprava soudním rozhodnutím.

31. Stěžovatel napadl celý rozsudek krajského soudu, tj. včetně výroků o vyživovací povinnosti, o změně původního rozsudku okresního soudu a o náhradě nákladů řízení. V ústavní stížnosti však žádnou argumentaci vůči těmto výročkům neformuluje.

32. Vedle *rationes decidendi* uvádí Ústavní soud, že si je vědom deklarovaného účelu nepřípustnosti dovolání podle § 30 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, proti rozhodnutím ve většině rodinněprávních věcí rozhodovaných podle tohoto zákona, kterým je právní jistota účastníků v těchto řízeních. Ústavní soud však upozorňuje zákonodárce [a to podobně, jako v minulosti, srov. náleze ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363)], že platná právní úprava dovolání v těchto otázkách spíše neplní účel zachování právní jistoty, neboť judikaturu musí sjednocovat orgán stojící mimo soustavu soudů, jehož úkolem je ochrana ústavnosti, a nikoliv běžné zákonnosti. Podle Ústavního soudu by sjednocování judikatury i ochranu základních práv jednotlivců byl schopen zajistit Nejvyšší soud, který je k tomu jako dovolací soud v občanskoprávních věcech povolanejší nežli Ústavní soud.

VI. Závěr

33. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem Ústavní soud neshledal porušení základních práv stěžovatele, a proto jeho ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. srpna 2023

Radovan Suchánek
předseda senátu

Odlišné stanovisko soudce Jana Wintra k nálezu sp. zn. IV. ÚS 2884/22

Podle § 22 zákona o Ústavním soudu uplatňuji odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu; jsem přesvědčen, že ústavní stížnosti mělo být vyhověno a napadené rozhodnutí zrušeno. Vedou mne k tomu tyto důvody:

1. Uvědomuji si (a souhlasím se svými váženými kolegy), že Ústavní soud není další instance obecných soudů a že by do rozhodování obecných soudů měl vstupovat jen velmi zdrženlivě. Tím spíše to platí v rodinněprávních věcech. V tomto případě však podle mého názoru krajský soud flagrantně porušil jasné ustanovení § 953 občanského zákoníku, které zní: „*Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka (dále jen „pečující osoba“). Rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte.*“ Krajský soud na základě tohoto ustanovení svěřil dítě do osobní péče babičky, ačkoli v řízení nevyšla najevo jediná překážka, pro kterou by nemohl o dítě osobně pečovat otec. Porušení § 953 občanského zákoníku přitom v posuzovaném případě dosahuje úrovně protiústavnosti, protože toto ustanovení je zákonným provedením ústavního pravidla, podle něhož péče o děti a jejich výchova je právem rodičů (čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod).

2. Tento výklad § 953 občanského zákoníku podporuje důvodová zpráva k návrhu zákona, odborná literatura i judikatura. Z důvodové zprávy plyne, že svěřením dítěte do péče jiné osoby musí být pojímáno jako subsidiární k péči vlastních rodičů. To znamená, že je-li péče alespoň jednoho z rodičů možná, ustanovení § 953 občanského zákoníku se nemůže použít (Bruncko, S. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1893). Subsidiarita užití institutu svěřenectví vůči péči souvisí i s jeho dočasností. Předpokládá se, že se svěřením do péče jiné osoby využívá tam, kde rodiče dítěte z nějakého objektivně daného důvodu dočasně nemohou o dítě pečovat, zpravidla nastane-li nějaká skutečnost, kterou sami nemohli ovlivnit ani svou vůlí odvrátit [Zuklínová, M. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Zuklínová, M. a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek II. § 655-975 (Systém ASPI). Wolters Kluwer]. U svěřenectví se obvykle počítá s tím, že bude pouze dočasné. Využíváno by svěřenectví mělo být především v těch případech, kdy je pravděpodobný návrat do jeho přirozené rodiny (Bruncko, S. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1893-1894).

3. To potvrzuje i judikatura Ústavního soudu, např. v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2674/17 ze dne 17. 10. 2017, v němž Ústavní soud uvedl: „[...] *ustanovení § 953 odst. 1 občanského zákoníku [...], které zcela jasně specifikuje podmínku, za níž lze svěřit dítě do osobní péče jiného člověka než rodiče. Touto podmínkou je prokázání, že ani jeden z rodičů (resp. v dané věci otec), ať již ze subjektivních či objektivních důvodů nemůže pečovat o obě nezletilé děti. Platí totiž, že jsou to především rodiče, kdo zajišťují péči a výchovu svého dítěte a mají také k němu i rodičovská práva. Teprve tehdy, kdyby bylo v řízení úplně a spolehlivě zjištěno, že otec není schopn náležitým způsobem zajistit výchovu a péči o obě nezletilé děti, bylo by třeba uvažovat o jejich svěřením do péče jiných osob, v dané věci stěžovatelů, jako mateřských prarodičů.*“

4. I kdyby se nemožnost rodiče osobně pečovat o dítě vykládala široce, žádný argument proti osobní péči otce v žádné fázi řízení nebyl předložen ani prokázán. Naopak, i OSPOD upozorňoval na to, že otec je zcela způsobilý a ochotný péči o dceru vykonávat. Otec sám

opakovaně namítal, že má zájem o svou dceru pečovat, je toho schopen, je ochoten si přizpůsobit život jejím potřebám atp. Krajský soud však tyto argumenty ignoroval.

5. Tímto postupem tedy krajský soud především zcela pominul účel § 953 občanského zákoníku, kterým je překlenutí dočasně nastalé situace, jak bylo popsáno výše. Krajský soud tak fakticky rozhodl o dlouhodobé péči nezletilé za použití ustanovení, které k tomu neslouží. V tomto ohledu lze přisvědčit i výstižné argumentaci stěžovatele v ústavní stížnosti, kde poukazuje na vytvoření nejistého stavu do budoucna. Krajský soud totiž použil ustanovení o svěřenectví, tedy dočasné péči, přestože vůbec nenaznačil, jaké dočasné důvody by na straně otce do budoucna měly pominout, aby mu jeho dcera mohla být do péče vrácena.

6. Jediným argumentem použitým krajským soudem je opakovaně vyjádřené přání nezletilé zůstat bydlet s babičkou, které krajský soud ztotožnil se zájmy dítěte podle druhé věty § 953 občanského zákoníku a s nejlepším zájmem dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (*„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“*). Je ovšem sporné, a) zda nejlepší zájem dítěte lze jednoduše ztotožnit s přáním dítěte a b) zda přání dítěte může bez dalších závažných důvodů „přebít“ jasné ustanovení zákona a ústavně garantované právo rodiče vychovávat své dítě.

7. Připouštím, že přání nezletilé zůstat bydlet s babičkou bylo srozumitelně formulováno a toto přání nemám v úmyslu nijak bagatelizovat. Nemohu však zároveň přehlédnout, že v řízení nebyly prokázány, ba ani nikým tvrzeny žádné skutečnosti, které by svědčily o rozvráceném vztahu mezi otcem a dcerou. Naopak, dcera sama uváděla, že otcovu přítomnost více či méně pravidelně vyhledává atp. Otec opakovaně uváděl, že bydlí blízko babičky, nemá v úmyslu své dceři nijak bránit v kontaktu s babičkou. Situace je tedy velmi stručně řečeno taková, že nezletilá vychází s otcem i babičkou dobře, avšak o něco lépe vychází s babičkou, a přeje si být více s ní, protože je tak zvyklá. Za takové situace ale nevidím důvod pro výjimečné odchýlení se od zákonné dikce, které navíc krajský soud dostatečně neodůvodnil. Vycházím přitom z ústavně garantované priority rodičovské péče před péčí jiné osoby.

8. Zájem dítěte, popřípadě nejlepší zájem dítěte, nelze automaticky ztotožnit s jeho přáním vysloveným v řízení. Není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů (srov. nálezn. sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014). V rozhodnutí krajského soudu se píše: *„V řízení bylo prokázáno, že otcovi fakticky nebrání žádné subjektivní ani objektivní důvody v tom, aby o nezletilou po smrti její matky do budoucna pečoval. [...] nezletilá K. po celou dobu trvání tohoto řízení uváděla a nadále uvádí, že jejím přáním je setrvat v péči navrhovatelky, tj. babičky ze strany zemřelé matky. S přihlédnutím k výše uvedené argumentaci je zjevné, že v návrh babičky na svěření nezletilé K. do její péče je důvodný a v nejlepším zájmu nezletilé.“* Z toho je patrné, že krajský soud ve skutečnosti nejlepší zájem nezletilé nezkoumal a pouze dovodil, že to, co si nezletilá přeje, je v jejím nejlepším zájmu. Vyslovené přání dítěte a nejlepší zájem dítěte ale nemusejí být shodné. Rodič je například v mnohých ohledech lépe vybaven své dítě podporovat než prarodič, jelikož je mu věkově blíže.

9. V judikatuře Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) je opakovaně zdůrazňován význam práva na rodinný život zaručeného obecně v čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, jehož základním prvkem je soužití rodičů a dětí. Právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče o děti a jejich výchova ze strany rodičů, na což mají jak děti, tak právě i rodiče právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny (např. nález sp. zn. I. ÚS 1764/16 ze dne 3. 11. 2016 nebo nález sp. zn. II. ÚS 838/07 ze dne 10. 10. 2007). Oddělení rodičů a dětí je chápáno jako krajní možnost, k níž by mělo být přistoupeno až po náležitém zvážení, že jiná mírnější opatření na podporu rodiny by nebyla dostatečná (nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010). Podle judikatury ESLP má přitom obecně stát jednat tak, aby se mohlo rodinné pouto mezi rodiči a dětmi rozvíjet (např. rozsudek ESLP ve věci *Gnahoré proti Francii* ze dne 19. 9. 2000, č. 40031/98, § 51, rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* ze dne 6. 7. 2010, č. 41615/07, § 140).

10. Dále se obávám, že nezrušení rozhodnutí krajského soudu nemusí vést ke kýženému stabilnějšímu uspořádání vztahů. Zrušením rozhodnutí krajského soudu by totiž dcera byla vrácena zpět do péče otce, což je stav, který institut svěření z povahy své dočasnosti beztak v dohledné době předpokládá jako budoucí trvalý stav.

11. Jsem přesvědčen, že je třeba brát vážně základní právo rodiče pečovat o své děti a vychovávat je. V souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny mohou být práva rodičů na rodičovskou výchovu a péči omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona, přičemž zároveň dle čl. 4 odst. 4 Listiny musí být šetřena podstata a smysl takových omezení a tato nesmí být zneužita k jiným účelům, než pro které byla stanovena (srov. nález sp. zn. III. ÚS 484/23 ze dne 25. 4. 2023). Právě k takovému zneužití institutu svěření k jinému účelu, než pro který byl stanoven, došlo podle mého názoru v tomto případě.

12. Shrnuji tedy svůj závěr, že krajský soud napadeným rozhodnutím porušil základní právo stěžovatele vychovávat své dítě podle čl. 32 odst. 4 Listiny. Krajský soud rozhodl o svěření dcery stěžovatele do péče babičky, aniž by k tomu byly splněny zákonné podmínky. Učinil tak s pouhým odkazem na nejlepší zájem dítěte, který však dostatečně nezkoumal a pouze ho ztotožnil s přáním, které nezletilá v řízení vyslovila. Mám za to, že ač princip nejlepšího zájmu dítěte je důležitým právním principem, nelze ho stavět automaticky nad kogentní právní úpravu péče o dítě, opomíjet přitom základní práva otce a nerespektovat účel zákona, resp. konkrétního aplikovaného ustanovení.

29. srpna 2023

Jan Wintr